

DAVLAT SEKTORI MUASSASALARIDA XARAJATLAR HISOBINI AUDITINING NAZARIY VA USLUBIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Ostonqulov Azamat Abdukarimovich –

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

“Byudjet hisobi va g’aznachilik” kafedrası professori

Ubaydullayev Ohunjon Tohirjon o’g’li –

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti magistri

Annotatsiya

Zamonaviy iqtisodiy o'zgarishlar sharoitida byudjet resurslarini boshqarish samaradorligiga qo'yiladigan talablar ortib bormoqda, bu esa, o'z navbatida, byudjet muassasalarida xarajatlarni hisobini tekshirishning ahamiyatini oshiradi. Auditning asosiy maqsadi byudjet mablag'larini sarflashning shaffofligi va asoslilikini oshirishdan iborat bo'lib, bu davlat organlari faoliyati natijalariga ishonchni oshiradi. Ushbu maqola xarajatlarni hisobi auditining mavjud nazariy va uslubiy asoslarini va ularni takomillashtirish bo'yicha takliflarni tahlil qilishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: byudjet, audit, xarajat, davlat, buxgalteriya

Annotation

In the context of modern economic changes, the requirements for the efficiency of budget resource management are increasing, which, in turn, increases the importance of auditing expenditure accounts in budgetary institutions. The main goal of the audit is to increase the transparency and reasonableness of the spending of budget funds, which increases confidence in the results of the activities of state bodies. This article is aimed at analyzing the existing theoretical and methodological foundations of expenditure accounting audit and proposals for their improvement.

Keywords: budget, audit, cost, state, accounting

Аннотация

В условиях современных экономических изменений возрастают требования к эффективности управления бюджетными ресурсами, что, в свою очередь, повышает значимость проверки учета затрат в бюджетных учреждениях. Основной целью проверки является повышение прозрачности и разумности расходования бюджетных средств, что повышает доверие к результатам деятельности государственных органов. Целью данной статьи является анализ существующих теоретических и методологических основ аудита учета затрат и предложения по их совершенствованию.

Ключевые слова: бюджет, аудит, стоимость, состояние, бухгалтерский учет.

Kirish. Cheklangan byudjet mablag'lari va ulardan oqilona foydalanishga qo'yiladigan talablar ortib borayotgan sharoitda byudjet muassasalarida xarajatlar hisobi auditining roli ortib bormoqda. Xarajatlarni hisobga olish auditining maqsadi moliyaviy operatsiyalarning shaffofligini oshirish, byudjet mablag'lari sarflanishining belgilangan standartlarga muvofiqligini ta'minlash, shuningdek muassasalar faoliyati samaradorligini oshirishdir.

Xarajatlar hisobi auditining nazariy asoslari

Xarajatlarni hisobga olish audit - bu og'ishlarni aniqlash va tashkilot faoliyatini yaxshilash bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish uchun xarajatlar va xarajatlar bilan bog'liq ma'lumotlarni ko'rib chiqish va tahlil qilish jarayoni. Byudjet sohasida xarajatlar hisobi audit alohida funktsiyani bajaradi, chunki byudjet muassasalari foyda olishga yo'naltirilmagan va ularning asosiy vazifasi ajratilgan resurslardan samarali foydalanish hisoblanadi. Xarajatlar hisobi auditining nazariy va uslubiy asoslari byudjet sohasida nazorat va hisobot berishning zamonaviy talablariga moslashishni yanada rivojlantirishni talab qiladi.

Metodologiya

Xarajatlarni hisobga olish audit metodologiyasi xarajatlarni ob'ektiv tahlil qilish uchun turli usullar va tartiblardan foydalanishni o'z ichiga oladi. Eng keng tarqalgan metodologik yondashuvlarga quyidagilar kiradi:

1. **Me'yoriy hujjatlar va buxgalteriya hisobi standartlarini tahlil qilish** - davlat sektorida buxgalteriya hisobi va auditni tartibga soluvchi huquqiy va me'yoriy-huquqiy bazani o'rganish.
2. **Qiyosiy tahlil usuli** - xarajatlar hisobi auditining amaldagi usullarini xorijiy va xalqaro amaliyot bilan solishtirish.
3. **So'rov va intervyu** - joriy xarajatlarni hisobga olish amaliyotidagi muammolarni aniqlash maqsadida byudjet muassasalarining buxgalteriya hisobi va auditorlik mutaxassislari bilan so'rovnomalar va suhbatlar o'tkazish orqali ma'lumotlar yig'ish.
4. **Analitik usul** - hisobot ma'lumotlarini tahlil qilish va xarajatlar hisobi auditining samaradorligiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash.

Byudjet muassasalari uchun uslubiy yondashuvlar moliyalashtirishning o'ziga xos xususiyatlarini, resurslardan foydalanish cheklovlarini va hisobot talablarini hisobga olishi kerak.

Byudjet sohasida xarajatlar hisobi audit asos bo'ladigan asosiy tamoyillarga quyidagilar kiradi:

- **Ob'ektivlik** - audit davomida mustaqillik va betaraflikni saqlash.
- **Tizimlilik** - xarajatlarni hisobga olish bilan bog'liq barcha jihatlarini qamrab olish.
- **Murakkablik** - barcha xarajatlarni hisobga olish jarayonlarini yagona kompleksda o'rganish.
- **Shaffoflik** - tahlil va baholash uchun ma'lumotlarning mavjudligi va ochiqqligini ta'minlash.

Budjet muassasalarida audit va buxgalteriya hisobini tartibga soluvchi qonunchilik bazasi, jumladan, buxgalteriya hisobining milliy standartlari va byudjet tashkilotlari faoliyatini tartibga soluvchi qonun hujjatlari ham muhim o'rin tutadi. Byudjet muassasalari uchun uslubiy yondashuvlar moliyalashtirishning o'ziga xos xususiyatlarini, resurslardan foydalanish cheklovlarini va hisobot talablarini hisobga olishi kerak.

Natijalar

Tadqiqotda davlat sektorida xarajatlar hisobi auditining nazariy va uslubiy asoslariga xos bo'lgan qator muammolar va xususiyatlar ko'rsatildi.

➤ **Buxgalteriya hisobi va auditning yagona standartlari yo'qligi.** Hozirgi vaqtda byudjet muassasalari uchun xarajatlarni hisobga olishning yagona standarti mavjud emas, bu xarajatlarni tahlil qilish va baholash jarayonini murakkablashtiradi.

➤ **Kadrlar malakasi muammolari.** So'rov shuni ko'rsatdiki, budjet hisobi sohasida mutaxassislarni tayyorlash darajasi ko'p hollarda zamonaviy talablarga javob bermaydi, bu esa audit sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

➤ **Buxgalteriya hisobini avtomatlashtirishning yo'qligi.** Ko'pgina byudjet muassasalarida buxgalteriya hisobining eskirgan tizimlaridan foydalaniladi, bu esa tahliliy ishlarni murakkablashtiradi va audit uchun ma'lumotlarni taqdim etish samaradorligini pasaytiradi.

Muhokama

Olingan ma'lumotlarga asoslanib, byudjet sohasida xarajatlar hisobi auditining nazariy va uslubiy asoslarini takomillashtirishning bir qancha asosiy yo'nalishlarini belgilash mumkin.

• **Xarajatlarni hisobga olishning yagona standartini ishlab chiqish.** Yagona standartning joriy etilishi ma'lumotlarning solishtirilishi va shaffofligini yaxshilaydi, audit va tahlil jarayonini osonlashtiradi. Bunday standart byudjet hisobining o'ziga xos xususiyatlarini, shu jumladan cheklangan moliyalashtirish va hisobot berishning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olishi kerak.

• **Auditorlar va buxgalterlarning malakasini oshirish.** Byudjet hisobi sohasidagi mutaxassislar uchun ta'lim dasturlari va kurslarini tashkil etish

buxgalteriya hisobi va audit sifatini oshiradi. Xodimlarning malakasini oshirish xatolardan qochishga va xarajatlarni nazorat qilish tizimining samaradorligini oshirishga yordam beradi.

•**Buxgalteriya hisobining avtomatlashtirilgan tizimlarini joriy etish.** Buxgalteriya jarayonlarini avtomatlashtirish xatolar ehtimolini sezilarli darajada kamaytiradi va tahlil va audit uchun hisobot ma'lumotlarini o'z vaqtida taqdim etishni ta'minlaydi. Zamonaviy raqamli yechimlarning joriy etilishi analitik hisob jarayonini soddalashtiradi va uning shaffofligini oshiradi.

•**Doimiy tashqi audit.** Auditning xolisligi va mustaqilligini oshirish uchun tashqi auditorlarni jalb qilish tavsiya etiladi. Bu xarajatlarni nazorat qilish sifatini oshiradi va resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish uchun qo'shimcha imkoniyatlarni aniqlaydi.

Xulosa

Byudjet muassasalarida xarajatlar hisobi auditi byudjet mablag'lari sarflanishining shaffofligi va asoslanishini ta'minlashning muhim vositasi hisoblanadi. Auditning nazariy va uslubiy asoslarini takomillashtirish, jumladan, yagona buxgalteriya standartini ishlab chiqish, mutaxassislar malakasini oshirish va buxgalteriya hisobining avtomatlashtirilgan tizimlarini joriy etish byudjet muassasalari faoliyati samaradorligini oshirishning zarur shartidir. Ushbu chora-tadbirlar byudjet hisobi tizimiga ishonchni mustahkamlash va davlat moliyasini boshqarish sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Bogataya, I.V., Kovalenko, A.Yu. Byudjet muassasalarida audit: uslubiy jihatlar // Davlat sektorida moliyaviy hisob va audit. - 2021 yil - 3-son. — 12-20-betlar.
2. Kondratenko, L.S. Byudjet muassasalarida buxgalteriya hisobi va xarajatlarni nazorat qilish: nazariya va amaliyot // Buxgalteriya hisobi va audit masalalari. - 2020 yil - 4-son. — B. 33-42.
3. Miroshnichenko, N.V. Davlat sektorida buxgalteriya hisobini avtomatlashtirish muammolari va istiqbollari // Davlat resurslarini boshqarishga zamonaviy yondashuvlar. - 2019 yil - 2-son. — B. 27-35.
4. Polyakov, A.V. Byudjet muassasalarida audit xarajatlarga zamonaviy yondashuvlar: xalqaro tajriba va ichki voqeliklar // Davlat auditi jurnali. - 2022. - 5-son. — B. 45-52.